

Jsou čtyři druhy místních policejních úřadů: 1. správa města Bělehradu, o níž jsme shora mluvili; 2. správa policejní v sídle bánovin; 3. představenstva městské policie v městech mimo sídlo bánovin a 4. policejní komisariáty, které vyřizují užší policejní agendu (na příklad železniční, pohraniční komisariát atd.). Poslední dva zřizují se nařízením podle potřeby.¹⁸

DR. JINDŘICH HOFFMANN:

NOVÁ NĚMECKÁ LITERATURA O VEŘEJNÉM HOSPODÁŘSTVÍ.

O veřejné hospodářství vede se v současné německé národohospodářské literatuře urputný boj. Jeho podíl na celkovém hospodářství se po světové válce neobyčejně zvýšil, stát a komuny vedle své regulující hospodářsko-politické činnosti stávají se stále více i samostatnými nositeli hospodářských podniků. Dle odhadu prof. Jul. Hirsche činí jmění veřejné ruky v Německu (a to jak jmění veřejných ústavů tak i veřejných podniků) asi pětinu celkového národního jmění. Podobně odhaduje Naphtali hospodářské důchody veřejné ruky na pětinu celkového národního důchodu. Ke srovnání budíž ještě uvedeno, že dle odhadu prof. Saitzewa vlastní veřejná ruka i ve Švýcarech asi pětinu národního jmění. Toto pronikání veřejného hospodářství bývá ovšem dle politických názorů posuzovatelů různě hodnoceno. Zkoumejme tedy nejprve, zda státní a komunální hospodářství liší se zásadně od soukromého hospodářství. Názory v této otázce nejsou jednotné. Prof. *Ritschl*¹ soudí, že státní hospodářství, jež nazývá hospodářstvím pospolitým, je zásadně rozlišné od hospodářství soukromého. Toto řídí se principem výdělku, zisku, pro ono jest směrodatný princip opatřování, princip krytí potřeb. Soukromé hospodářství jest právě pro svou snahu po zisku dynamické, pospolité hospodářství prý jest statické, což *Ritschl* arci nedokládá. *Ritschl* nedospívá však k odmítnutí veřejného hospodářství, naopak poukazuje na to, že náš hospodářský řád není a nemůže býti monistický, nýbrž že jest dualistický. Stejně jako odmítá za nemožné vylučně kapitalistické hospodářství, stejně zdá se mu i nemožné vylučně pospolité hospodářství, jež si dovede představití jen bez trhu, tedy jako naturální hospodářství asi ve smyslu návrhů Otto Neuratha. Obě výše dnešního hospodářství vykonávají různé funkce. Soukromé výdělečné hospodářství ukájí individuální potřeby, pospolité hospodářství ukájí potřeby pospolitosti. *Ritschl* nerozumí tím kolektivní ukájení stejnorodých individuálních potřeb, nýbrž ve smyslu universalistické školy Spannovy vlastní potřeby pospolitosti samotné, jež se mu jeví jako organický celek, nikoliv jako souhrn jednotlivců. Účelnost tohoto pojmu pokládáme arci za velmi pochybnou, neboť jde právě o to stanovití, které potřeby jsou pocíťovány jako potřeby pospolité; mimo to vyhýbá se tímto rozlišením *Ritschl* otázce, zda a pokud dnešní veřejné hospodářství jest skutečně ovládáno principem krytí potřeb. Účelnějším způsobem pojednává tuto otázku *Saitzew*.² Veřejné ústavy jsou svým určením podniky příplatkovými, nedají se tedy vůbec srovnati se soukromým hospodářstvím. Zůstává otázka veřejných podniků. Tyto liší se dle jeho názoru od soukromých podniků tím, že mimo úmysl výdělečný řídí se i motivy hospodářsko-politickými, sociálně-politickými nebo národně-politickými, jsou tedy opanovány principem smíšeno-hospodářským, jenž jest soukromému hospodářství cizí. V této spojitosti popírá *Saitzew* rozhodně, že myšlenka služby na př. u Forda představuje rovněž nějaký druh smíšeno-hospodářského principu. Princip služby jest zde jen prostředkem k zvýšení výnosnosti,

¹⁸ Podle stavu v měsíci březnu tohoto roku bylo ve všech 9 bánovinách 28 představenstev městské policie a 17 policejních komisariátů.

¹ Hans *Ritschl*, *Gemeinwirtschaft und kapitalistische Marktwirtschaft. Zur Erkenntnis der dualistischen Wirtschaftsordnung*. Tübingen 1931.

² Manuel *Saitzew*, *Die öffentliche Unternehmung der Gegenwart*. Tübingen 1930.

»das Dienen ein Mittel zum Verdienen«. Saitzew zdůrazňuje však také, že veřejné hospodářství neřídí se vždy tímto principem, nýbrž postupuje často dle čistě fiskálních zájmů. Tak vynášely před světovou válkou pruské státní dráhy zisk ve výši 47% veškerých daňových příjmů. Na otázku, zda veřejné a soukromé hospodářství jsou zásadně protichůdnými faktory, odpovídá Saitzew záporně. Soudí, že dnešní veřejné hospodářství nejen neohrožuje existence soukromo-hospodářského řádu, ba že spíše jeho trvání zajišťuje. Jest podobně jako sociální politika jen prostředkem státní intervenční politiky, bez níž nelze si představit dnešní hospodářský řád. Nejvýstižněji pojednává problém podstaty veřejných podniků Eduard Heimann.³ Říká, že monopolový podnik veřejné ruky nemusí sice, může však vždy sloužiti i jiným účelům než jen výdělečným. V tom spatřuje jeho zásadní a specifický význam. Ve skutečnosti ovšem dnešní veřejné podniky často nesledují jiných cílů než výdělečných, nahrazují tak státní exekutivě často bývalé domanium a činí ji tím neodvislejší. Se sociologického hlediska jest rozšířením oblasti veřejného hospodářství posílena nejprve byrokracie. Moderní demokracie, chtějíc vyprostiti se z nadvlády soukromého velkokapitálu, přeje rozvoji veřejného hospodářství, zaměřuje však tím často jen nadvládu kapitálu za nadvládu byrokracie. Nutno dále podotknouti, že mnohé státní podniky svou fiskalistickou cenovou politikou, směřující k udržení vysoké cenové hladiny, prohlubují nynější hospodářskou krizi. Tato politika jest však i se stanoviska fiskálního nesprávná, neboť konsument může a musí se často vymknouti diktátu monopolu omezením nebo změnou své poptávky. Zásadně podotýká Heimann, že státní hospodářství neztělesňuje ještě nějaký zvláštní hospodářský princip, jest více méně *neutrální forma*, jež může býti naplněna různým obsahem. Historicko-politický význam veřejných podniků nelze proto stanovit abstraktně, nýbrž jest určen sociologickým prostředím. Tomuto poznatku blíží se i Saitzew, říká-li, že konec konců nejde o organizační formu, nýbrž o ducha, jenž ji ovládá.

Všimněme si nyní stručně dosavadních zkušeností s veřejnými podniky. Obširný popis veškerého hospodářského podnikání veřejných institucí v Německu, jakož i důležitá pojednání o jeho hospodářských a organizačních problémech nalézáme v publikaci vydané Svazem zaměstnanců veřejných podniků a dopravy.⁴ Tato publikace obsahuje i stručný přehled veřejného hospodářství v ostatních státech. Jádrem diskuse jest obyčejně otázka *rentability*. Arcit' objektivní zkoumání jest velmi ztěženo tím, že těžko naléztí společnou základnu srovnání. Že nelze jednoduše srovnati výdaje a příjmy a tudíž zisk veřejných a soukromých podniků, vyplývá již z toho, že veřejným podnikům často nejde o docílení maximálního zisku, nevyčerpávají tudíž vždy všech možností výdělku. Musí se tedy zjistiti, zda určitý věcný výkon byl dosažen minimem prostředků, při čemž rovněž nesmíme zapomenouti, že zatížení veřejných podniků jest obyčejně pro jejich vzornější sociální politiku větší. Srovnání je také proto nesnadné, že veřejná správa často monopolisuje určité hospodářské odvětví, takže schází předmět srovnání ve sféře soukromého hospodářství. Na výnosnost veřejného podniku má rozhodující vliv jeho *organizační forma*. Režijní podnik bývá z pravidla odmítnut pro jeho byrokratický ráz. Autoři Handbuchi uznávají jeho oprávněnost tam, kde hospodářské podnikání veřejné správy vyplývá z jejich výsostných úkolů a kde se jedná o malé podniky, jako na př. u městských jatek, tržnic atd. Mnohem větší význam náleží formálně samostatným podnikům, společnostem po soukromém právu. Jaké zkušenosti byly nabyty s těmito společnostmi? Co do technické výbavy zajisté nezůstávají pozadu za soukromými podniky. Spíše by se dal tvrdit opak, že totiž často přepínají technický pokrok, že jsou zřizovány technicky vzorné podniky bez ohledu na jejich výnosnost. Tento zjev zjišťují jak Saitzew, tak i Ritschl. Důležitější než otázka technické výbavy jest otázka vedení. Zde podotýká Saitzew, že veřejný podnik nemůže se vyrovnati soukromému individuálnímu podniku, nelze jej však srovnati

³ Eduard Heimann, Stellung und Bedeutung der öffentlichen Unternehmung im Wirtschaftssystem des Kapitalismus. Schriften des Vereines für Sozialpolitik, Bd. 176, Teil I, 1932.

⁴ Handbuch der öffentlichen Wirtschaft, Berlin 1930.

s tímto, nýbrž s akciovou společností. I soukromá akciová společnost stojí za individuálním podnikem v tom ohledu, že zájem a odpovědnost ředitele bývá menší než je tomu u majetníka, ale tyto nevýhody jsou obvykle více než vyváženy možnostmi větší odborné specialisace řídicích sil a především větším kapitálem. Srovnáváme-li soukromou akciovou společnost se samostatným veřejným podnikem, nevypadne toto srovnání, jak Saitzew podotýká, pro veřejný podnik nepříznivě. Veřejný podnik po soukromém právu má také výhody snadnějšího financování než režijní podnik. Správně podotýká však Saitzew, že formální jeho samostatnost nesmí jít tak daleko, aby stát byl zbaven svých práv a svého vlivu naň.

Co se týká *postavení dělníků a zaměstnanců* ve veřejných podnicích, dá se celkem zjistiti, že dělníci bývají placeni lépe než v soukromém hospodářství, za to však řídicí činitelé hůře. To platí obzvláště o režijních podnicích, které nemohou svým řídicím silám platiti vyšší služebné než úředníkům ve výsostní správě v stejné hodnostní třídě. Podnik po soukromém právu jest ovšem těchto byrokratických pout prost. V otázce dělnických mezd žádají socialisté, aby veřejné podniky měly příkladná sociálně-politická zařízení, staví se však proti tomu, aby byly placeny mzdy nepoměrně vyšší než v soukromém hospodářství, poněvadž považují vytvoření dělnické aristokracie za neslučitelné se svými sociálními názory. Žádají proto, aby veřejný podnik buď vzdal se snížením cen své monopolové renty ve prospěch konsumentů nebo, kde by to nebylo radno, aby tato renta byla použita k všeobecným sociálním účelům. I přívrženci soukromého hospodářství staví se proti vyšším dělnickým mzdám ve veřejných podnicích. Heimann považuje to za nedůsledné, poněvadž kdo zásadně připouští monopolovou rentu, tomu vlastně musí býti lhostejno, komu tato renta připadá. Ve skutečnosti však chápají přívrženci soukromého hospodářství velmi správně, že existence dvou mzdových hladin jest nemožná a že by zvýšením mezd ve veřejném hospodářství stouply i potřeby dělníků v hospodářství soukromém.

Rozhodný vliv má, zda veřejná správa má v určitém hospodářském odvětví monopol anebo toto odvětví alespoň ovládá (quasimonopol), či zda vlastní jen jednotlivé podniky a musí se tedy podrobiti trhovým zákonům soukromého hospodářství. Všeobecně odmítá se účast veřejných podniků na soukromých kartelech, neboť zkušenost ukázala, že veřejná ruka nemá vlivu na kartely, ale sama se jejich cenové politice přizpůsobuje, jakoby se chtěla legitimovati, že i v tomto ohledu nestojí za soukromými podniky. Stejně odmítá se zpravidla typ smíšeného-hospodářských podniků. Autoři Handbuchu sestavili celou řadu požadavků k posílení vlivu veřejné správy v těchto podnicích. Obzvláště navrhuji novou právní konstrukci, jež by v sobě slučovala prvky veřejného ústavu s prvky akciové společnosti, asi po příkladu Společnosti německých říšských drah, kde akcionáři mají jen nárok na dividendu, nikoliv na jmění a nemají práva účastenství na správě. Dále žádají vytvoření ústředny všech státních a komunálních podniků, aby bylo zamezeno vzájemné soutěži těchto podniků, obzvláště v oboru dopravním. Příčiny k obavám dává zjev, že v krizi vede finanční tíseň veřejné správy k přebytkové politice jejich podniků, čímž se tyto stále více vzdalují od svých původních sociálních cílů.

Konečně nutno zabývat se otázkou, zda dnešní hospodářská situace vyvolává *tendence k rozšíření veřejného podnikání*. Známý kolínský prof. *Schmalenbach*, intimní znalec dnešního hospodářství, odpovídá na tuto otázku kladně.⁵ Za rozhodující pokládá vzrůst *fixního kapitálu*, stoupající význam fixních nákladů vůči nákladům úměrným v dnešní průmyslové kalkulaci. Tímto vývojem stává se hospodářství stále citlivějším vůči změnám konjunktury, ztráty v krizích dosahují větších rozměrů a proto jest nutno přejít k hospodářskému řádu, jenž zamezí kolísání konjunktury. *Sombart*, od něhož pochází pojem pozdního kapitalismu, soudí, že *byrokratisace* hospodářství dosáhla již takového stupně, odvaha individuálního podnikatele byla v takové míře nahrazena rutinou, že prosazení prvků plánovitých jest nezadržitelné. I *Schumpeter*, jenž založil celou svou theorii hospodářského vývoje na výkonu podnikatele,

⁵ E. *Schmalenbach*, Die Betriebswirtschaftslehre an der Schwelle der neuen Wirtschaftsverfassung. Zeitschrift für handelswissenschaftliche Forschung 1928.

přiznává, že tato podnikatelská funkce stále více mizí.⁶ Jiný znalec dnešního německého hospodářství, Karel Landauer, vychází z poznatků Schmalenbachových.⁷ Landauer popírá rozhodně, že by kartely znamenaly již nějaký nový hospodářský princip a tvrdí, že parciální organizace hospodářství kartely nejen neznamená plánovité hospodářství, nýbrž jest jeho pravým opakem. Monopolisace má za následek rdousení výroby a tudíž nedostatečné ukájení potřeb, zostřuje proto krizi nezaměstnanosti. V hospodářství ovládaném monopoly celkový výtěžek klesá nebo alespoň nestoupá tou měrou, jak by dovoľovala technika. Monopolistický kapitalismus bude proto potírán pod heslem zvýšení produktivity. Škody monopolové politiky nelze odstraniti kontrolou, neboť účinná kontrola není snadnější než samostatné hospodaření. Kdo odnímá podnikateli svobodu, musí mu odejmouti i odpovědnost. Proto soudí Landauer, že období monopolistického kapitalismu zvrátí se v státní plánovité hospodářství, při čemž ovšem nemyslí, že by bylo nutno socialisovati všechny podniky. Stačí, aby stát ovládal podniky nejdůležitější.

Zásadní liberálové, jako Bonn a Welter,⁸ jsou toho názoru, že ideální směnné hospodářství je lacinější a tudíž produktivnější než státně regulované plánovité hospodářství, při němž nedají se vyloučiti byrokratické brzdy. Dnešní monopolistický, cly a subvencemi chráněný hospodářský řád jest arcí od ideálního směnného hospodářství velmi vzdálen, Bonn nazývá jej proto pseudokapitalismem. Nenaleznou-li podnikatelé cestu zpět k ryzímu kapitalismu volné soutěže, jest přechod k státnímu plánovitému hospodářství nevyhnutelný, neboť podnikatel, jenž nechce bráti na sebe žádné riziko a chce si udržeti jen svou rentu, nemá již žádné funkce. Ostatně prohlašují liberálové, že přímé hospodaření státu, proti němuž se nejvíce útočí, jest mnohem prospěšnější než jeho nepřímé a těžko kontrolovatelné zásahy do hospodářství subvencemi a pod. K návratu k ryzímu kapitalismu volné soutěže zaujímají jiní autoři skeptické stanovisko. Tak poznamenává Ritschl, že naprostý volný obchod by vedl k velkým přesunům mezinárodních stanovišť výroby, jež by byly snesitelný jen při úplné stěhovací svobodě, s níž nelze počítati. Heimann podotýká, že ideálně typické hospodářství volné soutěže umožňuje sice optimální hospodářské výsledky, ale optimální přece jen vzhledem k danému distribučnímu řádu, jenž se z předcházející periody stal podmínkou periody současné. Pro toho, kdo odmítá tento distribuční řád, nejsou proto hospodářské výsledky volné soutěže nikterak optimální. Resultáty hospodářských řádů s různou distribuční basí nedají se vůbec srovnati hospodářsky, nýbrž jen politicky. Kdo sociologicky analyzuje dnešní politické směry, ten musí pochybovati o tom, že by návrat k volné soutěži na základě stávajícího distribučního řádu byl považován většinou obyvatelstva za snesitelný.

Na otázku, která hospodářská odvětví hodí se pro státní provoz, odpovídá Saitzew, že ta, při nichž jedná se spíše o pokračování než o zahájení, o organizaci než o improvisaci, o tradici než o iniciativu, o kontinuitu spíše než o originalitu. Podobného názoru jest Ritschl, jenž považuje veřejné hospodářství za statické. Proti tomu tvrdí Landauer, že veřejné hospodářství bude více dynamické než hospodářství soukromých monopolů, neboť vynaloží více na nákladné experimenty, jež se soukromým monopolům nevyplácejí, Lederer,⁹ jenž vidí hlavní příčinu současné hospodářské krise v bezuzdném tempu technického pokroku, kterým jest stále větší část vynaložené práce předčasně znehodnocena, očekává právě zvolněním a plánovitou regulací technického pokroku všeobecně lepší ukájení potřeb.

Shrnujice můžeme tedy říci, že rentabilita veřejných podniků, pokud jsou osvobozeny od byrokratických pout, není pochybná. Veřejný podnik jest neutrální forma. Zda s rozšířením pole jeho

⁶ Josef Schumpeter, *Der Unternehmer in der Volkswirtschaft von heute. Strukturwandlungen der deutschen Volkswirtschaft*. Berlin 1928.

⁷ Karl Landauer, *Planwirtschaft und Verkehrswirtschaft*. Leipzig, München 1931.

⁸ M. J. Bonn, *Das Schicksal des deutschen Kapitalismus*, Berlin 1930. *Nachkriegskapitalismus*. Frankfurter Zeitung 1931.

⁹ Emil Lederer, *Technischer Fortschritt und Arbeitslosigkeit*, Tübingen 1931. Emil Lederer, *Planwirtschaft* Tübingen 1932.

působnosti prosadí se i nějaký jiný hospodářský systém, záleží na teleologii celkového hospodářství, na sociálních cílech společenstva. Čím větší bude váha státo-hospodářského sektoru, tím pravděpodobnější, že neutrální forma zrodí vlastní, specifický obsah, že kvantita zvrátí se v kvalitu.

DR. ALFRED FUCHS:
SLÁVA A ÚSPĚCH.

Z CHYSTANÉ KNIHY »CHYTROST ČI MOUDROST V POLITICE«.

V sborníku »Vůdce generací« vydaném u příležitosti Masarykových 80. narozenin obrací se František Krejčí proti tomu, aby úspěch byl pokládán za jediný zdroj autority, k čemuž zvláště svádí filosofie pragmatismu, jež měří ideje podle jejich praktického fungování, podle jejich empirické účinnosti, což jinými slovy může znamenat podle úspěchu. Vždyť úspěch závisí na celé řadě náhod a úspěch kterékoli ideje nebo hnutí nemá v sobě jenom následky dobré, nýbrž i následky špatné. Právem tedy dokazuje František Krejčí, že kdo dokazuje autoritu úspěchem dopouští se staré chyby, kterou nazývali staří učitelé logiky »probatio probantis plus: qui nimum probat, nihil probat«. Učiniti toliko úspěch měřítkem všeho života znamená přitakati prostě jenom tomu, co jest a neusilovati o to, co býti má. Ideje, které mají změnit tvářnost světa, se zpočátku setkávají s neúspěchem. Teprve jsou-li náležitě zpopularisovány, nabývají úspěchu. Myslitel se vůbec nemá ohlížet na úspěch. Má míti, podobně jako úmělec jedinou snahu: Říci plně a cele svou myšlenku. Úspěch není starostí jeho, nýbrž starostí jeho nakladatele, vystavovatele, impresaria, agenta. Jinak jest tomu však u politika. Politika, podobně jako divadlo nebo obchod není možná bez jistého minima úspěchu, protože její království jest i z tohoto světa. Není jenom dílem ideovým, chce realizovati ideje na tomto světě. Rozumí se samo sebou, že ideje nelze nikdy realizovat plně. V uvedeném slavnostním spise přirovnává Hans Driesch ve článku »Ethika a politika« státníka ke geometrovi. Není nikde na světě čistých geometrických tvarů. Neexistuje přesný rovnostranný trojúhelník, neexistuje ideální přímka. Přes to však geometr těmito ideálními útvary měří pozemské předměty, přibližuje je k jejich podobě a čím lépe se mu to daří, tím lepším jest geometrem. U politiků můžeme měřit jejich přiblížení empirie ideji až po delších časových obdobích. Ten politik však, který by uznával mravní zásady jenom pro život soukromý, ale suspendoval by je pro život veřejný, by se podobal geometru, který by si řekl, že Pythagorova věta sice platí, ale pro tento případ, že ji z oportunních důvodů suspenduje. Také ethika má takovouto absolutní platnost, neboť ethika, jež není absolutní normou není již etikou. I úspěch je měřítkem politiky, ale není měřítkem jediným. Nebudeme soudit jakého osobního úspěchu politik nabyt, nýbrž s jakým úspěchem zformoval vnější svět podle své ideje.

Aby politik mohl realizovat svou ideu, chce úspěch. Byl by špatným politikem, kdyby ho nechtěl mít. Ale přes to dovedeme rozeznávat mezi politikou mravnou a nemravnou, mezi politikářstvím a státnictvím. Je pravda, že politika se děje ve vnějším světě a záleží tu tedy na tom, nejenom kdo má pravdu, ale také na tom, jak ji dovede uplatnit. Politické kolbiště není filosofickým seminářem. Ale jsou úspěchy a úspěchy. Jsou úspěchy jednotlivců, na něž doplácení národové velmi těžce, jako jsme byli právě svědky úspěchů v hospodářském životě, jež vedly nakonec k úplnému ztroskotání existence těchto rytířů Štěstěny a celé řady lidí s nimi. Čím více se život dostává do normálních kolejí, tím méně je příležitosti k dobrodružstvím. Skutečný státník zná ty tajemné transmise, jež spojují vnější svět s myšlenkou. V politice nerozhoduje jenom hadí chytrost, jest potřebí i vyšší moudrosti. Politik musí myslet vždy na následky a to i na ty, kterých nezamýšlel, kdežto umělec a myslitel jest odpovědný pouze za to, co chtěl. Proto vládnouti znamená předvídati. Ve vnějším světě mívají i dobré podniky zlé následky a nestačí odvolati se na dobrý úmysl. Politika je jednání, není jenom hrou intelektu a proto jest nutno v ní spojovati naivní holubičí oddanost ideálu a vášeň pro jeho uskutečnění.